

Л. Ф. Матаєва

здоб. II курсу економіко-правового факультету

ОНУ імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова

ОБМЕЖЕННЯ В ПРАВІ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ: НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки оскарження судового рішення – право, що гарантується Конституцією та надається кожній людині з метою доказу та встановлення справедливості. Кожен учасник судового процесу, маючи сумніви або будучи впевненим у своїй справі, може передати її для перегляду в апеляційний суд, а згодом, при необхідності – до суду касаційної інстанції. З грудня 2017 р. до процесуального законодавства були внесені зміни в частині підстав касаційного оскарження рішень та постанов судів першої та апеляційної інстанцій, що, як вважає значна частина правників, обмежує конституційні права людини. Тому дана робота присвячена дослідженню питання, які цілі встановлення касаційних фільтрів, переваги та недоліки прийнятих змін та чи дійсно встановлення фільтрів обмежує конституційні права людини.

Перш за все з'ясуємо, в чому полягають обмеження. Зміни передбачають чотири підстави для подання скарги, а саме: якщо у ВС немає висновку стосовно схожих правовідносин; якщо суд порушив норми процесуального права (розгляд справи у неповному складі, порушення законодавства про мову, порушення судом інших базових принципів судочинства); також якщо суд застосовує норми права без

урахування висновку їх застосування у схожих правовідносинах, що є викладеними у постанові ВС, та за наявності переконливого обґрунтування щодо відступу від висновку стосовно подібних правовідносин у постановах ВС [1]. Всі ці обмеження, як вважають законодавці, повинні зменшити навантаження на Верховний Суд та сприяти більш якісному розгляду ним справ. На противагу збільшитися навантаження на адвокатів, що мають докладати зусиль та чимало витраченого часу для підготовки скарг та участі у справах на стадії касаційного оскарження.

По-друге, необхідно проаналізувати, які саме права порушуються та чи порушуються взагалі. Можливість подання справи до вищих інстанцій з метою додаткового розгляду сприяє виконанню найголовнішого принципу судочинства, якого закликає дотримуватись Європейський суд з прав людини (після ратифікації Україною Конвенції 17.07.1997 р.) – верховенство права. Зокрема, у статтях 6 і 13 Конвенції йдеться про право на справедливий суд та право на ефективний засіб юридичного захисту, а стаття 1 цієї Конвенції закріплює гарантію виконання положень усього розділу 1 [2]. Деякі дослідники вважають, що процесом встановлення касаційних фільтрів так чи інакше обмежуються їх права та порушуються положення цих статей, разом із чим можуть збільшитися звернення вже до ЄСПЛ, що є, на мою думку, зайвим та непотрібним кроком, адже, по-перше, це може зайняти немало часу, а, по-друге, суд з прав людини має більш вагомі справи для розгляду.

По-третє, щодо переваг фільтрування скарг. Додатковий розгляд справи може відбуватись тільки при його повному обґрунтуванні, що

означає, що кожен учасник буде повною мірою володіти інформацією, зокрема, буде обізнаний про свої права та подальші дії. Вказане дозволить ВС розглядати тільки ті справи, що дійсно цього потребують. Протягом довгого часу правосуддя стикалося з таким явищем, як зловживання процесуальними правами – це коли особа розуміє, що шляхом затягування справи вона зможе звільнитись від відповідальності (наприклад, за адміністративне правопорушення) або виграти справу. Касаційні фільтри стали перепорою у таких випадках, оскільки допомагають запобігати затягуванню судового процесу.

По-четверте, варто звернути увагу на те, як саме процес фільтрування впливає на якість здійснення правосуддя. Наприклад, протягом 2018 р. Касаційним цивільним судом опрацьовано 25 863 касаційні скарги. Із них: повернуто 3 369; відкрито проваджень 15 972; відмовлено у відкритті проваджень 6 522, із них: за малозначністю 3 228; за необґрунтованістю 1 525; з інших підстав 1 769 [3]. З вказаного можна зробити висновок, що суд зміг звільнити себе від розгляду 6 522 небажаних і «малозначних» справ. Але, разом з цим, ми розуміємо, що адвокати, які, в свою чергу, не доводять справу до вищих інстанцій (не спонукають до подальшого оскарження судових актів), залишаються без можливості підвищити свій дохід.

Отже, виходячи зі всього зазначеного вище, можемо зробити такі висновки: встановлення касаційних фільтрів одночасно зробило як позитивний, так і негативний, на мій погляд, внесок. Нововведення попіклувалося за Верховний Суд, за єдність судової практики та час,

що він має витратити на розгляд усіх справ. Також мова йде про вдосконалення та якість проведення судових засідань: менше навантаження – кращий, з урахуванням усіх деталей розгляд звернень. Разом з тим йдеться і про підвищення кваліфікації адвокатів, які наразі мають робити подвійну роботу, готуючи додаткові доводи та докази, що мають обґрунтовувати додаткові підстави для подання касаційної скарги.

Але як бути з правами людини, що значно обмежуються? Гарантується, начебто, право на справедливий суд, а поняття справедливості в кожного своє і тому кожен повинен мати право спробувати довести свою «правду».

Отже, можна запропонувати такий вихід: з чотирьох наявних фільтрів залишити один, що дійсно дозволить не розглядати безглуздо справи та гаяти менше часу: наявність переконливого обґрунтування у зверненні зі скаргою; тим самим, права людини будуть значно менше обмежуватись, а справи, що не мають аргументованих підстав, не будуть розглядатися.

А для запобігання проявам зловживання процесуальними правами треба виявляти їх на початкових стадіях, а для цього потрібний належний досвід та кваліфікація суддів апеляційних інстанцій.

Тому впевнені, що для урівноваження інтересів громадян та влади можна застосувати зовсім незначні зміни.

Список використаної літератури

1. «Касаційні фільтри»: рік з новими процесуальними нормами. Сайт “GO LAW”, 16 березня 2021 р. URL:

<https://golaw.ua/ua/insights/publication/enavtochernetkauakasaczijni-filtri-rik-z-novimi-proczesualnimi-normami/>.

2. Європейська конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Про що каже статистика: Касаційний цивільний суд ВС підбив підсумки за 2018 рік по всій юрисдикції. *Судово-юридична газета*, 4 лютого 2019 р. URL: <https://www.sud.ua/ru/news/publication/134669-pro-scho-kazhe-statistika-kasatsiyniy-tsivilniy-sud-vs-pidbiv-pidsumki-za-2018-rik-po-vsiy-yurisdiktsiyi>.